

azokat tudja a művészet java termékeivel kielégíteni. Akkor aztán meg-
 élnek a művészek is; de a megélés e szempontja nagyon másodlagos
 feladat az iskolára nézve. Egy-egy hangzatos jelszónak nem kell az
 iskola életét mindjárt megbolygatnia.

— **Egyetemi fokozatok.** Alig jelent meg cikkünk a francia-
 országi új egyetemi gradusokról, hogy a közoktatásügyi ministerium
 hivatalos lapja a lyoni, caeni és montpellier-i egyetemek által alkotott
 gradusokat helyben hagyta. A lyoni egyetem, mely úgy tanerők, mint
 az általa kiadott művek fényes lajstroma tekintetében, a vidékiek közt
 tán a legderékabb, három gradust fog adni: a «Faculté des lettres» egy
nyomatott thesist kíván, latin vagy francia nyelven, annak vitatását és
 a jelölt által választott tantárgyakban való ismereteket; a «Faculté des
 sciences» szintén egy thesist és különféle tudományos, de előre kiszabott
 kérdések vitatását, végre a «Faculté mixte de médecine et de pharmacie»
 az ő doctoratusát oly idegenek számára tartja fenn, a kik a lyoni egye-
 temen baccalaureatus nélkül végzik tanulmányaikat. Caen — Normandiá-
 ban —, mely ős időktől fogva híres jogi iskolával bir, a *docteur ès lois*
 címet adományozza oly idegen tanulóknak, kik két szakvizsgálat után
 egy thesist, nyomtatásban, vitatnak. Ha a jelölt az államtudományokat
 választja főképp, a diploma ezt külön megemlíti. Végül az orvosi karáról
 híres Montpellier, mely hatszázados múltira tekinthet vissza, az ő
 doctoratusát a gyógyszerészet hallgatóinak — francziák vagy idegenek —
 tartja fenn. Személyes kutatásokat tartalmazó thesis szükséges.

Mindezen egyetemek kikötik, hogy a jelölt a szükséges tanidőből
 legalább egy évet az illető karban töltsön. A főczél mindenesetre az,
 hogy sok idegen jöjjön ez újonnan szervezett főiskolákba és módot
 nyujtani nekik, hogy az egyetemen töltött időt és az ő ismereteiket
 hitelesen tanusítsák ezen diplomákkal. Remélhető, hogy így a vidéki
 egyetemek is nem sokára sok angol vagy amerikai tanulót fognak látni,
 s tán Magyarországból is akad néha-néha egy jelölt, a ki e diszes francia
 czímet el fogja nyerni. (U. i. Utolsó cikkünkben (469. l.) magától érte-
 tődik 1897 olvasandó 1879 helyett.) K. I.

MAGYAR PAEDAGOGIAI TÁRSASÁG.

Felolvasó ülés 1898 november 26-án.

Jelen vannak *Erődi Béla dr.* elnöklése mellett: Benke Balázs,
 Bély Mihály, Bokor József, Böngérfy János, Demeczky Mihály, Ember
 János, Erődi Ernő, Földes Géza, Geőcze Sarolta, Gööz József, Gyomlay

Gyula, György Aladár, Halász Gyula, Hóman Ottó, Hortobágyi Antal, Józsa Mihály, Kerékgyártó Elek, Király Károly, Komáromy Lajos, Kovács János, Kozma Gyula, Kőrösi Henrik, Kuliszeky Dezső, Lakics Vendel, Lád Károly, Léderer Ábraham, Lubinszky Emma, Magyar László, Miklós Gergely, Nagy László, Négyesy László, Neményi Imre, Neufeld János, Palágyi Menyhért, Perjéssy László, Piringer Lajos, Pruzsinszky János, Radó Vilmos, Rohn József, Schön József, Sebestyén Gyula, Simko József, Sziklás Adolf, Trombitás Gyula, Vaszkó György, Válya Miklós, Várady Béla, Verédy Károly, Veszely Ödön, Volenszky Gyula, Waldapfel János; nő és férfi vendégek igen nagy számban. — Trájtler Károly, mint jegyző.

I. Elnök megnyitja az ülést.

II. *Göcze Sarolta* előadása: *Franciaország nevelésügye*. — Elnök megköszöni a tanulságos és érdekes előadást.

III. Vitatétel a *polgári iskolák reformja* tárgyában.

Kovács János titkár bevezeti a tételt a vitára:

T. Társaság!

Méltóztassék megengedni, hogy a vitát megelőzőleg egész röviden okát adjam annak, hogy ez időszerint legfontosabb iskolaügyi kérdésünket miért hozta az elnökség éppen ezen tétel alakjában a t. Társaság elé, továbbá, hogy a tételnek egy pár kifejezését — esetleges félreértések megelőzése végett — értelmezzem.

A mióta polgáriskolánk van, tehát már 30 éve, az ezen iskola rendeltetése fölötti vitákban mindig az a két fölfogás állott egymással szemben, mely tételünkben is szembe van állítva. Sőt, mikor még csak készülöben volt nálunk a polgáriskola, már akkor ez a két fölfogás küzdött egymással. A Népoktatási Törvény javaslata csak felsőbb népiskolát kívánt fölláttani, ezzel szemben és e helyett Csengery a polgáriskolát hozta javaslatba. Az országgyűlésnek a törvényjavaslatot tárgyaló 25-ös bizottsága a fontosabb kérdésekben szakértőket hallgatott ki s ezen kérdések 8-dika az volt: czélszerű-e az elemi (alsó) és felső népiskolák (illetőleg polgári iskolák) ama combinatioja, melyet a törvényjavaslat tervez? — A vita eredménye ismeretes a törvényből. A törvényhozás nem döntött a két fölfogás között, hanem törvénybe iktatta mind a kettőt.

Reánk nézve, a kik most 30 év mulva vitatjuk ugyanazt a kérdést, a törvénynek ezen intézkedése azzal a haszonnal járt, hogy most már mindkét irányban hazai tapasztalatok állanak rendelkezésünkre s nem vagyunk kénytelenek csupán a priori okoskodni, vagy külföldi példákra hivatkozni. Bizonyára a két iskolatypus egymásmelletti párhuzamos életének fejleményei a legértékesebb adatokat szolgáltatathatják a kérdés eldöntéséhez. Ezekre azonban, mivel már a vita meritumához tartoznak,

nem akarok itt kiterjeszkedni. Valamint azon küzdelmek leírására sem, melyet a két fölfogás hívei az irodalomban és egyesületekben egymással folytattak.

Elég annyit constatálni, hogy sem a tapasztalatok, sem a viták nem hozták létre a nézetek megegyezését. Most, a reform küszöbén ugyanazon nézetek állanak szemben. A felsőbb népiskolának, értvén alatta azt a typust, mely a teljes, hatosztályú népiskolához csatlakozik, még mindig vannak hívei, különösen a népoktatási körökben. Csatlakozik ezekhez egy módosított fölfogás, a mely már nem a teljes, hatosztályú elemi iskolához, hanem annak 4-dik osztályához akarja csatolni a polgáriskolát, de csak négy osztálylyal kívánja tovább vinni s tanítási céljában az elemi népoktatás körén *lényegesen* túlmenni nem akar, csupán *bővített* alakban betetőzni. Ez az az alak, a melyet vitatételünk «bővített népiskola» kifejezése alatt érteni kell. Ez a fölfogás különösen középiskolai körökben számlál sok hívet.

Ezekkel szemben a másik fölfogás a polgáriskolát a középiskolákkal párhuzamosan haladó iskolának tekinti, mely kevésbé széles alapon ugyan, de tartalmilag hasonló körű általános műveltséget adjon a középiskolákkal, azzal az elvi különbséggel azonban, hogy míg a középiskolák tanulmányi rendszerének a továbbképző tudományos főiskolák követelményei szabnak irányt, addig a polgáriskolának a gyakorlati élet követelményeihez kell alkalmazkodnia.

Ezen fölfogás hívei, a polgáriskolai tanárok túlnyomó többsége, a Csengery elvei követőinek valiják magukat és hogy a Csengery-féle polgáriskola nem érvényesülhetett a maga teljességében, ennek főokát abban látják, hogy a teljes polgáriskola qualificatiók nélkül maradt. Ugyanazért reformterveikben előtérbe nyomul a qualificatio kérdése, a miért azt a vitatételben is ki kellett fejezni.

A fentebbiekből megállapítható az is, hogy minő értelmezésben veendő a vitatétel «középfokú» jelzője. A mióta a Középiskolai Törvény kimondta, hogy *középiskola* alatt azon iskolák értendők, a melyek egyetemi tanulmányokra qualifikálnak, azóta a polgáriskolát nem lehet egyenesen középiskolának nevezni, mert célja kizárja a törvényszerinti értelemben vett középiskolák közül. De ha nem ezen szűkebb értelemben használjuk a szót, hanem az iskolától adandó műveltség *szinvonlát* akarjuk vele kifejezni, akkor, a mint pl. a felsőbb leányiskolákra, úgy a Csengery-féle polgáriskolára is alkalmazható a középfokú jelző. Ilyen értelemben szokták használni ezen iskola hívei és ilyen értelemben veendő a szó a vitatételben is. Mégis, tekintettel a szó kétértelműségére, ajánlatos, hogy a vita ne ezen szó, és általában ne szavak körül forogjon.

Talán rövidebben is lehetett volna a két szemben álló nézetet megjelölni, úgy, a mint ezt gyakran halljuk, hogy négy vagy hét osz-

tályú legyen-e a polgáriskola? De bár gyakorlati szempontból fontos az évfolyamok száma, elvi szempontból csak másodrendű fontossága van, a mit tanúsít az, hogy a közös elvi alapon állók között sem teljes a meg-egyezés az évfolyamok számára nézve.

A kérdés elvi oldalát akarta vitatételünk előtérbe állítani. Ezen kérdés eldöntésén fordul meg az, hogy minő helyet akarunk juttatni a polgáriskolának iskolai szervezetünkben, a minek előzetes tisztázása nélkül nem lehet továbbmenni a reformmunkálatokban. Mint a reform alapvető kérdése került ezen tétel a P. Társaság elé, a hol a különböző nézetek hívei semleges téren találkozhatnak egymással.

Az elvi megbeszélést óhajtva, kívánatos volna az is, hogy a vita ne a Közokt. Tanácsnak időközben ismeretessé lett javaslata körül forogjon, hanem a kitűzött tétel vitatassék meg.

Felemlíti még, hogy a vidék is nagy érdeklődést mutat. Az egyik vidéki tagtárs, Somogyi Géza, felkérte, jelentse be azon véleményét, hogy nicsak a polgári iskolának, hanem minden egyéb intézetnek az elemi iskola legyen alapja.

Hozzászólanak:

Volenszky Gyula. Rövidesen visszapillant a polgári iskola két típusának múltjára. 1868-ban szervezték ezeket, hogy azon osztályok gyermekei nyerjenek ott neveltetést, melyeknek a gymnasium vagy reáliskola anyagi viszonyaik, vagy egyéb okoknál fogva nem felel meg. Eötvösnek nem volt ideje ezen iskolát fejleszteni. Utódai inkább a felső népiskola fejlesztését segítették elő. A statisztikai adatok érdekesen mutatják a fejlődést: 1869-ben volt egy felsőbb népiskola, 1878-ban már 20 ilyen volt, melyek egynek kivételével mind államiak, míg a polgári iskolák mind községiek. Azonban 1895-ben számuk már 12—13-ra olvadt le, s ezek is csak roppant csekély látogatottságnak örvendének. Ezzel szemben a polgári iskolák és tanulók száma folyton nő, dacára, hogy az állam nem támogatja. 1880-ban volt 54; 1894-ben pedig 95, pedig itt csak a fiúiskolákat számította. A tanulók száma 17,000. — Ennek oka csakis valami szervezeti hiba lehet, a tanítói fizetés semmi esetre. Az elnéptelenedés oka volt: 1. a teljes felső népiskola nincs még tökéletesen kifejlődve, hogy ezekre lehetne építeni; 2. az általános és a szakképzettséget összezavarta; 3. semmiféle qualificationális jogai nem voltak (kivéve a tanítói képzőintézetbe való felvétel). Ezen iskoláknak az életben semmi hatásuk sem volt, mert nem képezték az életnek. Vannak ugyan tárgyai közt gazdaságtaniak is, de ez még nem volt elég pl. a gazdasági pályára. A hat osztályú polgári iskoláknál pedig: 1. korán hangoztatták, hogy nem keresik fel, 2. ezeknél is igen kicsiny a qualificationális kör, sőt utóbb az önkéntességi jogot is megvonták tőle. Majd pedig a szakoktatással kezdték összekötni, de e mellett sem jó munka-

vezetőt, de még csak jó munkást sem tudtak nevelni. Ezzel ellentétben fellendült a kereskedelmi iskola, mely felvette az 5. és 6. osztály anyagát, kapott qualificationális jogokat, önkéntességet. S a mi jellemző, az, hogy a statisztika adatai szerint a kereskedelmit végzett növendékek 90 százaléka nem megy a kereskedelmi pályára. Ezek tehát csupán azért járták végig az osztályokat, hogy minősítési és önkéntességi jogokhoz jussanak. Tehát ez is mutatja, hogy van szükség oly iskolára, mely ezen szükségleteknek megfeleljen. Ezt a négy osztályú polgári iskola nem adhatja meg. Ezért kell a polgári iskolát kifejlesztetnünk, a fenti jogon inkább megadhatók a hét osztályú intézményeknek. Mert ez felelne meg a polgári iskola négy és a kereskedelmi három osztályának. 1878-ban még alig volt hat osztály, most azonban az anyag növekedése folytán már hét osztályra van szükségünk. És szükséges, hogy e hét év erősen két felé legyen tagolva, a tantervben is. Az általános képzettséget és a középfokú szakiskolák előkészítését kellene tekintetbe venni. A középiskolák is nyernének vele, mert sok felesleges anyagtól megszabadulnának, a minnek a középiskolai tanárok is kifejezést adtak már nem egyszer. Flőnyös volna még, ha a középiskoláknak nem kellene ennyire tagolva lenni, mert sokkal kevesebben hagynák ott négy osztály végzése után az iskolát. A hét osztályú polgári iskola olcsóbb is lenne a szegényebb sorsúaknak, és a tanítóknak is nagyobb volna az előmenetelük. Így a kereskedelmi iskolák is egy kerek egész, általános műveltséget nyújtó iskolára támaszkodhatnának.

György Aladár. Az előbb szóló tetszetősen beszélt, de alapjában tévedett, mert izolálva tárgyalja a polgári iskolát, és így jut nagy következtetésekre. Pedig a végkövetkeztetése a mienk is. Vagyis a hét osztályú polgári iskola szerinte tagozva lenne. A négy első osztály a még pályát nem választott gyermekek részére, a többi három pedig már megoszló szakképzettségre adna előkészítést (ipari, kereskedelmi, közigazgatási képzés). Az alsóbb osztályok népiskolai ismereteket nyújtanának, a felsőbb három szakismereteket. Lényegében ez a középiskolai tanár-egyesület véleménye is. Azonban, ha ezt a dolgot a tanügyi organismus szempontjából vizsgáljuk, lényeges kérdés, hogy az általános képzettség mily fokig legyen kifejlesztendő a demokratikus elvek alapján. Művelt államokban 14—16 éves korig tart ez az általános kifejlesztés, Amerikában pl. a tanítás általában csak a 16 éves korig tart. Az mellékes, hogy eleminek, vagy polgárinak nevezik-e? A lényeges csak az, hogy ez iskolák általános műveltséget nyújtsanak és ne kényszerítsék a szülőt arra, hogy már 9 éves korukban válasszanak pályát gyermekeiknek. A polgári iskolák már megalakulásaik alkalmával középiskolai színvonalra törekedtek, de míg a középiskola tudományos előszakképzettséget adott, a polgári iskola ezt nem tehetette. Eljön még az az idő, mikor a közép-

iskolák 5. osztályában fogják a latint kezdeni, azért tegyenek le arról az ábrándról, hogy a polgári iskola középiskola legyen. Minél szélesebb körű valamely állam műveltsége, annál szélesebb alapokra kell azt fektetni, s ez lesz a jövő feladata.

Gőz József. Álláspontja ismeretes. A kérdés az, hogy felsőbb népiskola vagy polgári iskola legyen-e? Az előbbi nem prosperálhatott, mivel a hat osztályú népiskola terve szigorúan végrehajtva nincs. A felsőbb népiskola pedig ehhez a tervhez támaszkodik, a mely alap hiányában elhalni volt kénytelen. A négy osztályú elemihez könnyebb csatolni a polgárit. A mostani állapot ugyanis átmeneti korszak, később az egységes középiskola eszméje meg fogja adni a szükséges eszközöket. Az idővel növekvő szükségletekhez alkalmazkodnak az iskolák. Így létesültek a polgári iskolák, melyek jobban megfeleltek a mai viszonyoknak, rövidebb cursusuknál fogva a tanulók is rövidebb idő alatt jutnak ki az életbe. S azután nincs ott a sokaknak terhes latin vagy a franczia. Mindamellett a polgári iskolák fejlődése nem volt káros a gymnasium és reáliskolák fejlődésére. A felső népiskola, mint olyan, meg nem élhet, ezt kimutatta a gyakorlat. Inkább a népiskolát kell fejleszteni. A polgári nem degradálja a népiskolát, hisz a 6. elemi osztályból bátran fel lehet venni a 2., esetleg 3. polgári iskolai osztályba a növendéket, ez csak az illető tanuló szellemi képességétől függ. E szerint csakis a polgárinak van létjoga, de ennek is csak négy osztályal. Hisz az 5. és 6. osztályt már felszívták az elemi népiskolák. Fontos a polgári iskolának a megmaradása még nemzetiségi szempontból is. A magyarságnak eddig is sok jó szolgálatot tett. Nem kell forcirozni a hét osztályt; talán csak nagyobb publikumú vidéken, góczpontokon. Azonban figyelembe kell itt venni a kis és közép tisztviselői kar nevelését, illetőleg kiképezését, a mi éppen most fontos feladat, mert a közigazgatás államosítása már csak idő kérdése. Tehát maga az élet követel ezek részére megfelelő képzést. Erre pedig a négy osztályon kívül még három évi megfelelő cursus szükséges. Nem látja tehát a concurrentiát a középiskolákkal, melyeknek rovására nem akar a polgári iskola fejlődni, hanem szolgálni fogja a maga célját, a mikor nyugodtabb fejlődésnek nézhet eléje. A felsőbb népiskola fejlesztése tehát céltalan. A polgári iskola maradjon meg az 1868-os alapon, de tanterve javítandó, hogy kerekded legyen. Nagyobb ipari és kereskedelmi góczpontokon azonban felállítandó három felsőbb osztály is, a melyeket esetleg az egyes helyi körülményekhez lehetne alkalmazni, de mindenik birjon köztisztviselői qualificatióval és önkéntességi joggal.

Demeczky Mihály. Örvend, hogy a felszólalások általában tudományos mederben folynak, s azt hiszi, hogy a polgári iskola reformjának eszméjével kapcsolatban felvethető egy másik nagy kérdés is: a tanszabadság kérdése. Nálunk a tanszabadság alatt azt értik, hogy az

egyetemen egy 200 embernek való terembe 700-an iratkoznak be, s így 500 felsőbb engedélylyel előadáskerülő lehet. A polgári iskola ellentétbe jön a tanszabadsággal. A 7. osztálynak képesíteni kellene az egyetemre is. A középiskola ma nem felel meg az életnek. Legyen egy középiskola a tudományos pályára előkészítve göröggel és latinnal, de e mellett egy, a gyakorlati életnek jobban megfelelő középiskola is, hol a magyar mellett a francziát vagy a németet tanítják. Ha már revideálunk, tegyük ezt alaposan. Legyen minden iskola népiskola. Legyen három osztályú népiskola, nyolcz osztályú középiskola (kétféle). Ezeken kívül természetesen szakiskolák is állítandók fel ott, hol ezt a közszükséglet megkívánja.

Lád Károly. A vitát vissza akarja terelni a tárgyra. A tapasztalat eldöntötte, hogy a felsőbb népiskola a 68-as alapon nem kell senkinek. Tehát a négy vagy hét osztály kérdése szerepelhet. Mind a kettőre szükség van, az utóbbiak a művelődési középpontokban, milyenek természetesen a vidéken is vannak. Erre utal a statisztika is. Ugyanis azt látjuk, hogy a középiskolák nyolczadik osztályába az alsóbb osztályok tanulóinak csak 25--30%-a jut fel. Sőt még a középiskolát végzeteknek is csak kis része jut az egyetemre, a többség az életbe lép, hivatalnok lesz. Ezek foglalkoztak classicismussal, melynek azonban semmi gyakorlati hasznát sem vehetik sem a bankoknál, sem a számvevőségnél vagy másutt. Nem volna helyesebb, ha ezek az elemek a classicusok helyett a gyakorlati életnek megfelelőbben inkább a magyar alkotmányból, könyvviteltanból, közgazdaság- és közigazgatásból nyertek volna előismereteket? A gymnasium és reáliskolák azon tanítványai tehát, kik előreláthatólag nem folytatnak egyetemi tanulmányokat, inkább a polgári iskolákra utalándók, hol életpályájuknak megfelelőbb kiképzést nyernének. A középiskolai rangra nem a titulus kedvéért, hanem azért volna szükség, hogy így kijusson ez az iskola is az erkölcsi és anyagi nyomorúságokból, ezen irányban javuljon helyzete, és így a társadalomnak a megfelelő mértékben szolgálhasson. Mert ez a mostani a fizetés és felszerelés dolgában, továbbá a laikus iskolaszék felügyelete alatt (a vidékre áll ez), lehetetlen állapotokat teremt. Azt bővebb commentálással nem is kell kisérnie, hogy a polgári iskola (a latin kivételével) azonos munkát végez a középiskola alsó négy osztályával. Maga a minősítési törvény is egyetlen rangba helyezi ezzel. A mai gymnasium és reáliskolák tanterve césurát nem ismer. A polgári iskolánál törekednünk kell a césurára, neki önmagával bezárt tananyaggal kell birnia. A felső három osztály nem szakiskola; általános műveltséget nyújtó intézmény ez csak szakszerű irányzattal, hogy a tanulók az életben gyakorlatilag is érvényesülhessenek. Ez aztán nem zárja ki a szakiskolákat sem, hol természetesen az általános műveltség fejlesztése háttérbe szorul, és a munka lép inkább előtérbe. Általában azt a vádat hangoztatják, hogy a polgári iskolák fel-

sőbb osztályait a tanulók nem látogatták, s ennek folytán nem tartották magát az iskolát sem életképesnek. Pedig ennek tulajdonképen a minősítési törvény volt az oka, mely a polgári iskolákról egészen megfeledezett. Azonban tekintetbe kellene venni azon tanulókat, kik a kereskedelmi iskolába járnak, de nem szándékoznak kereskedelmi pályára lépni. Tessék csak megpróbálni elvonni a kereskedelmi iskolától a qualificationális, és önkéntességi jogokat, bizonyára elriadnának ettől az iskolától a szülők is, s következképp elnéptelenednének ezek is. Az tény, hogy a kereskedelmi iskolák szívták el a polgári iskola 5. és 6. osztályainak tanulóit, és voltak okaik ezek elnéptelenedéseinek is. Most pedig a Demezkzy úr által említett tanszabadságra is óhajt reflectálni. Ő nem lát itt ellentéteket. Senki sem tilthatná meg a hét polgári osztályt végzett tanulótl, hogy a latin vagy francia nyelvből teendő pótló vizsgálat után ne léphessen az egyetemekre. A polgári iskola kérdése a napirendről csak akkor tűnhet el, ha most jól fogják szervezni. Ellenkező esetben maga a társadalom tartaná fenn e kérdést s nem nyugodnék addig, a míg teljes megoldását ki nem vihhatta.

A polgári iskola a középiskolák legitim testvére, jogainak érvényesítését kéri és elvárja.

Verédy Károly. Annak hive, hogy a polgári iskola maradjon meg a népiskola szolgálatában. Azért a polgári iskolai tanárok törekvéseit még sem tartja álomnak. Megtestesülve látni ezt Berlinben, hol egy polgári iskolát tanárai középiskolává fejlesztették, de ezzel aztán lemondtak a polgári iskolai czímről. A népiskolák erőteljes törekvése, hogy a megváló polgári iskola helyett más egyenrangú intézet épüljön fel. Hivatkozik Franciaországra, az ottani polgáriskolákra, melyeket mi felsőbb népiskoláknak ismerünk. Martell párisi tanfelügyelő támadta meg az oda való tanárok igyekezetét, hogy azt középiskolává fejlesszék. Meg is hallgatták idején. Most a felsőbb népiskolát tisztán a nép javára tartják fenn, s inkább oda törekednek, hogy a nép gyerekeiből ne apró szolgálakat, hanem derék, becsületes munkásokat, iparosokat neveljenek. S daczára, hogy nem facultativ, nem kötelező a községekre fentartásuk, mégis nagy irántuk az érdeklődés, mert kenyérkeresőket nevelnek.

A Lád úrtól említett erkölcsi kényszer nem jöhet szóba, mert ez az illető intézetek hirnevétől függ. A hol a polgárságot szolgálja az iskola, ott a polgárság is támogatni fogja az iskolát. A polgári iskolák egy része mind a mellett átalakulhat középiskolává intelligensebb központokban. A nép gyermekei azonban a polgárra vannak utalva, s így, ha átalakul is középiskolává — a mit nem hisz — kell, hogy létesüljön helyére a polgári iskolának megfelelő intézmény is. A polgári iskolának a népoktatással szerves összefüggésben kell lennie. Mihelyt a polgári iskolából középiskola lesz, szükség van egy népiskolával összefüggésben

álló intézményre is, mely a nép magasabb művelődési szükségleteinek is eleget tud tenni.

Király Károly. Reflectál Gööz egy megjegyzésére. A hét osztályú polgári iskola eszméje az övé, melyet ő a «Polgári Iskola» egy régibb évfolyamában vetett föl először. Ő a statisztikai adatokat az elmélettel össze akarja kapcsolni. Elősorolja az előtte szölok kiindulási pontjait. Szerinte ezek egyikéből sem lehet helyesen kiindulni. Egyedül csak az évtizedek alatt kifejtett társadalmi és állami intézmények által megteremtett helyzetek adják meg a leghelyesebb kiindulási pontot. Az 1848 előtti társadalom politikai és állami életét összehasonlítva a jelenel, megtaláljuk a kényszerűség okát arra, hogy a polgári iskolát az életbe beiktatták. A 48 előtti korban népoktatási és tudományos irányzat volt a döntő. Az utóbbi 30 év alatt új társadalmi osztály keletkezett: a hivatalnoki kar. Tehát a felső népiskola néptelen lett, mert nem számoltak a társadalmi szükséggel. Franciaországban már az ipari szakiskolák is ki vannak úgy művelve, hogy még onnan is kijöhetnek a hivatalokhoz művelt, képzett emberek. Ma nálunk az anyagkör növekedésével az állami és társadalmi intézmények változásával más irányú előkészítésre van szükségünk. A poesis tanulása mellett több szükség van a közigazdaságtanra is. Ezért a polgári iskolát a gyakorlati irány szolgálatába kell terelni. Mindenféle középiskolai reform-törekvés hiába való, míg a gyakorlati követelményeknek érvényt nem szereznek. Milyen is legyen tehát az új iskola? A forrás, az anyag világosan mutatja, hogy csak *önálló szerkezetű* lehet. Az más kérdés, hogy kapcsolatos legyen-e a népiskolával? Önállónak kell lenni és külön czélt kell szolgálni az eleminek, és külön czélt a polgárinak. Miután kisebb és közép hivatalnoki karra van szükségünk, az előbbinek a polgári iskola négy alsó osztálya felel meg, s e szerint alakítandó át, az utóbbi osztálynak a többi felső osztályok felelnek meg. Arra a meggyőződésre jut, hogy egy jól berendezett négy és hét osztályú polgári iskolára nagy szükség van.

Elnök, az idő előrehaladván, a közérdekű vitát elhalasztja, s folytatását a legközelebbi ülésre tűzi ki.

A felolvasó- és vitázó-ülést a rendes tagok zárt ülése követi. Titkár a következő új kultagokat jelenti be. Eichler Jakab (Losoncz), Erdélyi Lajos dr. (Lipcese), Eszéki János (Abrudbánya), Gyöngyösi István (Segesvár), Illosvai Lajos (Budapest), Király Károly (Pásztó), Kún László (Kun-Ágota), Roboz Andor (Budapest), Szitnyai Elek (Budapest), Végh Mátyás (Fogarás), Vértessy Kristóf (Eger). — Felvételnek.

Az ülés véget ér.